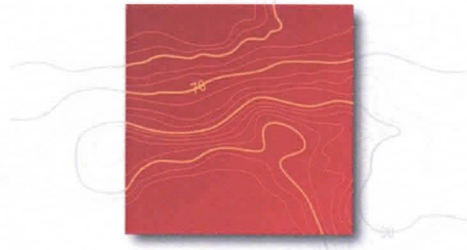

Arkeol. 501/17.11.2014

INVENTOINTIRAPORTTI

HAAPAJÄRVI

Sauvinmäki, vaihe II

Tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi

9.-10.10.2014

AKDG 3877:11

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

PETRO PESONEN

Tiivistelmä

Haapajärven Sauviinmäen tuulivoimapuiston kantatie 58:n itäpuolella oleva osa oli arkeologisen inventoinnin kohteena lokakuussa 2014. Inventoinnissa selvitettiin suunnitellut tuulivoimageneraattorien paikat, tielinjaukset sekä kaapelilinjaukset, joista oli esitetty kolme vaihtoehtoa. Inventointimaasto on pääasiassa soistunutta, paikoin vaikeakulkuista hiekkakangasta. Alueelta ei tunnettu entuudestaan lainkaan muinaisjäännöksiä tai kulttuuriperintökohteita eikä niitä havaittu myöskään inventoinnin yhteydessä.

Kansikuva: AKDG 3877:11. Savinevan halki kulkeva metsäautotie, jonka varrelle on suunniteltu kaapelilinjaus vaihtoehdossa 3. Savineva on tasaista, soistunutta mäntykangasta, koillisesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

Sisältö

Arkisto- ja rekisteritiedot	2
1. Johdanto	3
2. Inventointialue ja tutkimushistoria.....	4
3. Inventoinnin kulku ja sen tulokset	7
Kirjallisuus ja arkistolähteet	14
Valokuvaluettelo	15

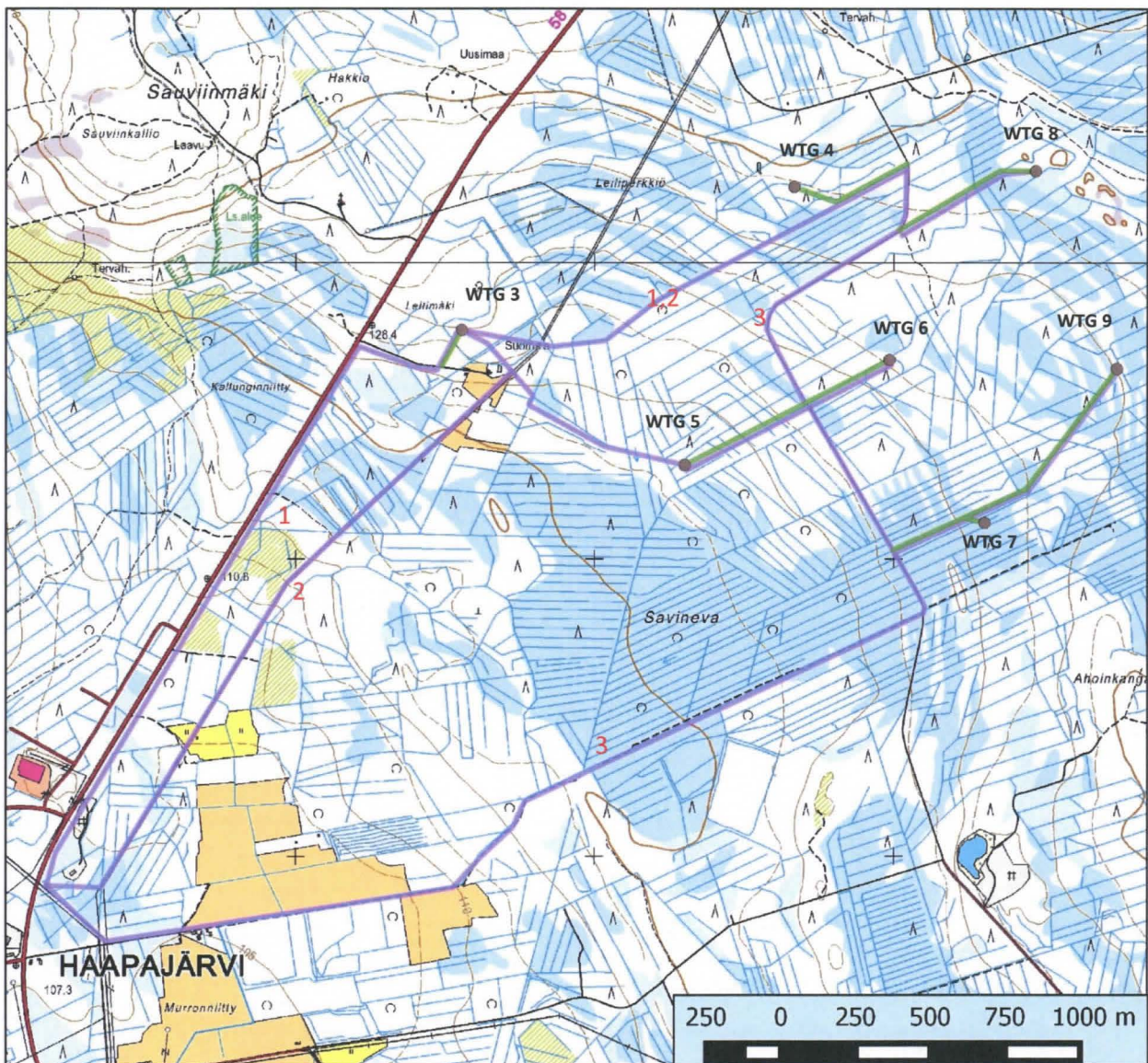
Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen laji:	Haapajärvi Sauviinmäki, vaihe II, tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi
Tutkimuslaitos:	Museovirasto/Arkeologiset kenttäpalvelut
Inventoija:	FL Petro Pesonen
Kenttätöaika:	9.-10.10.2014
Peruskartta:	Q4312, Q4321 (TM35-lehtijako)
Tutkimusten tilaaja:	Infinergies Finland Oy
Alkuperäinen raportti:	Museoviraston arkeologinen keskusarkisto, Helsinki
Kopiot:	Infinergies Finland Oy, Pohjois-Pohjanmaan museo
Löydöt:	-
Digitaalikuvat:	AKDG 3877:1-19
Aikaisemmat tutkimukset:	Vesa Laulumaa, Haapajärvi Sauviinmäki, inventointi 2014

1. Johdanto

Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut suoritti Infinergies Finland Oy:n toimeksiannosta tuulivoimapuiston alueen arkeologisen inventoinnin Haapajärvellä syksyllä 2014. Inventoitu tuulivoima-alue on suunnitteilla Sauviinmäen ja kantatie 58:n itäpuolelle olevalle soistuneelle metsäalueelle.

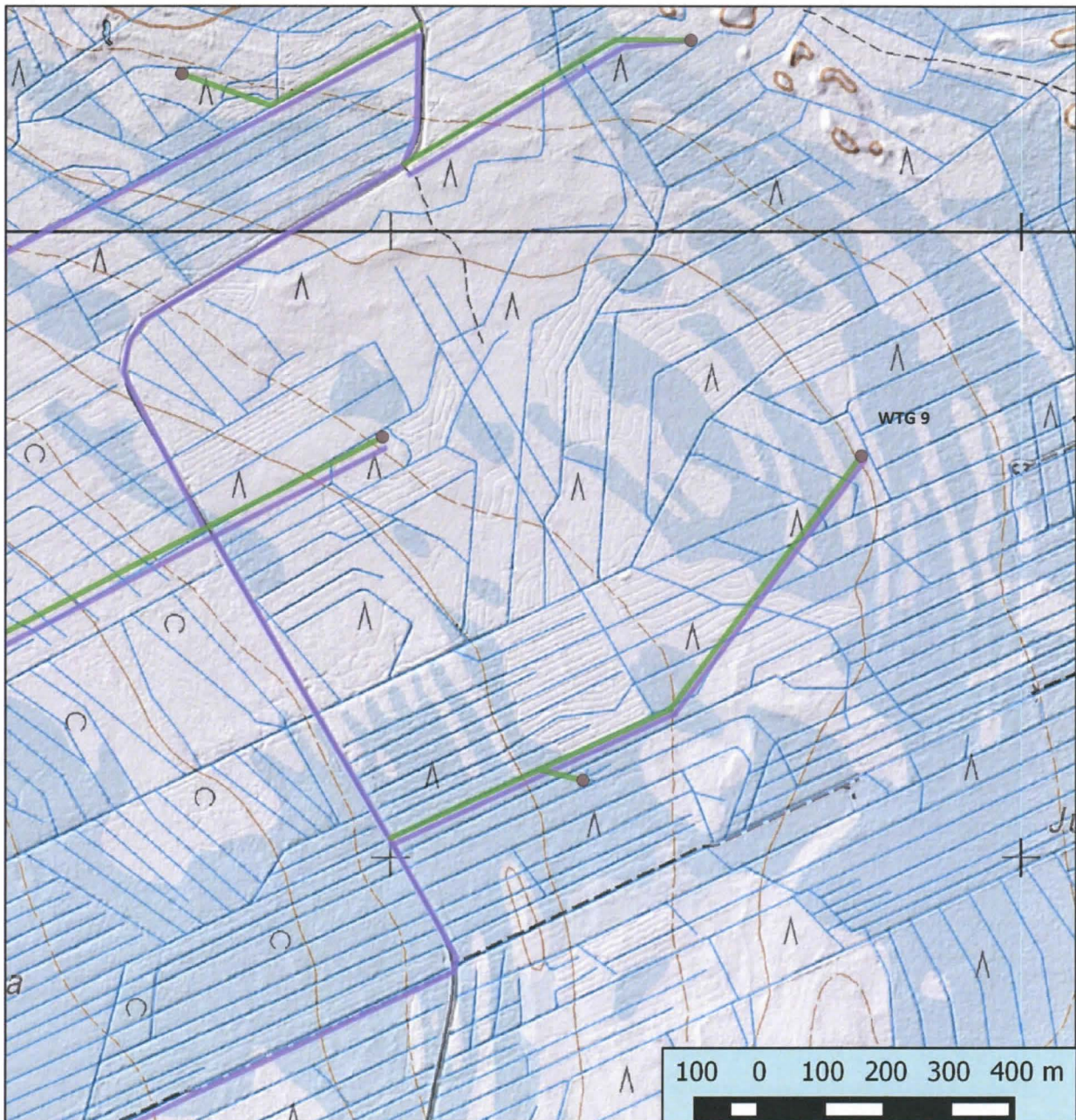
Inventoinnin teki FL Petro Pesonen kahden maastopäivän aikana, 9.-10.10.2014. Työn aikana vallitseva säätyyppi oli matalapaine ja säätila oli sen mukaisesti sateinen. Raportti on tehty lokakuun lopussa 2014.

Inventointialue Haapajärven Sauviinmäen itäpuolella. WTG 3-9 ovat suunnitellut tuulivoimageneraattoreiden paikat. Vihreällä on merkitty suunnitellut uudet tielinjaukset ja violetilla kaapelilinjaukset. Eri vaihtoehtoihin kuuluvat kaapelilinjaukset on indikoitu punaisilla numeroilla. Muut kaapelilinjaukset toteutuvat kaikissa vaihtoehdoissa. Kartan tekemisessä on käytetty Maanmittauslaitoksen peruskartta-aineistoa.

2. Inventointialue ja tutkimushistoria

Inventointialue sijaitsee Haapajärven kaupungin keskustasta noin viisi kilometriä koilliseen, Kärsämäelle ja edelleen Ouluun johtavan kantatie 58:n itäpuolisella alueella. Maastoltaan koko inventointialue on soistunutta ja hyvin tasaista hiekkakangasta ja suota. Tasaisuuden katkaisee lähinnä kaakko-luode – suuntaiset hiekkasärkät, jotka nousevat korkeimmillaan pari metriä suon pinnasta. Alueen länsiosassa on autoio Suomelan tila pihapiireineen ja pienine peltoineen. Suomelan pihan kautta kulkee voimajohtolinja. Tuulivoimala-alueen keskellä kulkee yksi Pykälöntien mutkitteleva haaratie.

Esimerkki alueen korkokuvasta inventointialueen itälaidalla. Korkeusmallin pohjalta luodussa rinnevarjostuskuvassa suo-ojat erottuvat selvästi. Kuvasta näkee myös, että WTG 9:n luona olevat hiekkasärkät ovat hyvin matalia, vain hieman suon pinnan yli nousevia muodostumia. Kartan tekemisessä on käytetty Maanmittaushallituksen peruskartta-aineistoa ja 2 m korkeusmallia.

Inventoitu alue on osa tuulivoimalakokonaisuutta, jossa tuulivoimaa on suunnitteilla myös ainakin kantatie 58:n länsipuolelle, Sauviinmäelle. Inventoitava alue käsitti tuulivoimageneraattorien paikat työalueineen sekä alueelle rakennettavat uusien teiden linjat ja sähkökaapeleiden linjaukset. Alueelle on suunnitteilla seitsemän tuulivoimalayksikköä (WTG 3-9), noin kaksi kilometriä uusia tielinjauksia ja noin seitsemän kilometriä kaapelilinjauksia. Kaapelilinjauksista on esitetty kolme eri vaihtoehtoa, jotka kaikki inventoitiin. Kaapelilinjaukset ovat maakaapeleita varten. Sisäinen kaapelointi kaivetaan 0,6 metrin syvyyteen ja leveyttä kaivannolle tulee 0,5-1 metriä, ulkoinen kaapelointi puolestaan kaivetaan 1,2 metrin syvyyteen ja kaivuleveys on noin metrin.

Haapajärveltä ei ole tehty tarkkaa rannansiirtymistutkimusta, mutta eri lähteiden mukaan Haapajärven alue on ollut kokonaan Yoldiameren peittämä välittömästi jääkuoren vetäytymisen jälkeen. Alueen ensimmäiset huiput ovat kohonneet Yoldiamerestä. Yoldiamerta seuranneen Ancyclusjärven aikana maankohoaminen ja siten myös rannansiirtyminen oli nopeaa. Ancyclusjärven pinta on ollut kaupungin eteläosissa noin 120 m mpy nykykorkeuden tuntumassa n. 7500 eKr. Seuraavan Litorinameren vaiheen aikana meri vetäytyi kokonaan nykyisen Haapajärven alueelta noin 4900 eKr. mennessä, jossa vanha meren ranta on nykyään 80-82 m mpy korkeudella. Muinais-Päijänne kuroutui Ancyclusjärvestä n. 7500 eKr.. Muinais-Päijänteen jäänteitä ovat mm. Mustolanjärvi, Haapajärvi ja Kortejärvi. Inventointialueen rannankorkeudet vaihtelevat 105-140 m mpy välillä, joten käytännössä alueella voisi olla Ancyclusjärven aikaista merenranta-asutusta maasto-olosuhteiden niin salliessa. Käytännössä kuivempia maastonkohtia on kuitenkin vasta Ahoinkankaalla ja Sysimiilunkankaalla inventointialueen kaakkoispuolella.

Haapajärven inventointialue, jossa on varjostettu alle 120 m mpy korkeudella olevat alueet. Tämä taso kuvaa Ancyclusjärven alkuajan vedenpintaa, n. 7500 eKr. Pohjana Maanmittaushallituksen peruskartta ja 2 m korkeusmalli.

Haapajärvellä on tehty arkeologista tutkimusta jo 1800-luvun loppupuolelta lähtien, mutta mikään tutkimus ei varsinaisesti ole kohdistunut nyt kyseessä olevalle alueelle. Koko kaupunki on inventoitu arkeologisesti kahteen otteeseen, v. 1992 tutkimuksen teki Pohjois-Pohjanmaan museon toimesta Markku Mäki vuoti ja v. 2011 Helsingin yliopiston puolesta Niko Latvakoski. Lähin arkeologinen selvitys on koskenut Sauviinmäen tuulivoimapuiston läntistä aluetta, jonka Museoviraston Arkeologisten kenttäpalveluiden Vesa Laulumaa inventoi keväällä 2014. Historiallista aikaa on inventoinut Niko Latvakoski välittömästi tuulivoimapuiston eteläpuolella v. 2013. Haapajärven esihistoriaa ovat käsitelleet mm. Matti Huurre teoksissa Suurkalajoen historia I ja Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia I sekä Janne Vilkuna teoksessa Haapajärven kirja.

Haapajärven historiallinen asutus on keskittynyt Kalajoen ja sen sivujokien ja järvien rannoilla eikä Sauviinmäen itäpuolisella suoalueella ole ollut juuri muutakaan toimintaa. Esimerkiksi vuodelta 1877 peräisin olevassa kartassa Kärsämäelle johtava tie on jo olemassa, mutta sen varrella ei ole mitään asutusta Haapajärven kylän jälkeen ennen koillisessa olevaa Lähetkangasta, joka on ilmeisesti nykykartoilla olevan Halmeperän tienoilla. Vanhin painettu peruskartta on vuodelta 1962, jolloin inventointialueella oleva Suomelan tila on jo ollut olemassa. Talo on siten perustettu vuosien 1877 ja 1962 välisenä aikana. Suomelan eteläpuolella olevat viljelykset ovat jo vuoden 1877 kartalla. Inventointialuetta halkovaa Pykälöntietä ei ole rakennettu vielä vuonna 1962.

Haapajärven kartta vuodelta 1877, ote laajemmasta kartasta. (KA: Maanmittaushallituksen kartta-arkisto, kihlakunnankartasto: Kartta öfver Haapajärvi härad uti Uleåborgs län, MHA, lca. 2).

3. Inventoinnin kulku ja sen tulokset

Inventoinnin esivalmisteluihin kuului aiempien tutkimusraporttien, historiallisen ajan karttamateriaalin, pitäjänhistorioiden ja muinaisjäännösrekisterin selvittäminen inventointialueen osalta. Lähimmät esihistorialliset kohteet sijaitsevat Haapajärven kaupungin edustalla olevan Haapajärven rantamaisemissa. Muinaisjäännösrekisterin mukaan lähin kiinteä muinaisjäännös on Kuusaa Someronmäki inventointialueesta noin 3,5 km pohjoiseen. Someronmäellä on vanha talonpaikka ja kivistä rakennuksia, joiden tarkka ajoitus ja luonne on epävarma. Esivalmisteluissa tehtiin myös rinnevarjostuskartat Maanmittauslaitoksen tuottamasta 2 m korkeusmallista, josta voi hyvin erottaa etenkin tervahaudat, hiilimiilut ym. vastaavat kaivannot. Inventointialueella tällaisia ei kuitenkaan ollut havaittavissa. Lähimmät selvät tervahaudat erottuvat kartoilla inventointialueen kaakkoispuolella olevalla Sysimiilunkankaalla.

Kenttätyö suoritettiin jalkautumalla maastoon ja tarkastamalla kaikki rakennettavat linjat ja tuulivoimaloiden paikat. Ihmisen toiminnasta suoalueella kertovat suo-ojat, metsäautotie ja lukuisat hirvilavat. Maanviljelyshistoriasta puolestaan Suomelan tila peltoineen. Suo-ojitusten takia osa seudusta on vaikeakulkuista ja maastopohja on vetistä. Hiekkasärkillä on kuivempaa maastoa. Osa linjauksista kulkee nykyisen tiestön varsilla ja voimalinjan alla/vieressä, jotka olivat helpompia tarkastettavia kuin suoalueet. Paikoin maanpinta oli rikkoutunut, mutta näissäkään kohdissa ei havaittu merkkejä muinaisjäännöksistä. Inventoinnin lopputulos on, ettei mitään kiinteitä muinaisjäännöksiä tai kulttuuriperintökohteita havaittu koko inventointialueella.

Inventointialueen maasto-olosuhteita ja havaintoja ympäristöstä on kerätty inventoinnissa otettujen valokuvien yhteyteen.

AKDG 3877:1. WTG 4:n sijoituspaikka tiehässä kuusimetsikössä, idästä. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:2. WTG 8:lle johtava metsäkoneura kulkee soistuneen kuusi- ja mäntymetsän halki, ura on kaapelilinjauksella, lounaasta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:3. Soistunutta tasaista kangasta WTG 8:n sijoituspaikalla lähellä dyynimäistä hiekkakumparetta, luoteesta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:4. Pykälöntie WTG 5-6:n kohdalla, kaakosta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:5. WTG 6:n sijoituspaikan maastoa, lännestä. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:6. WTG 5:lle johtava reitti on suopur-sua kasvavaa soistunutta ja tasaista mäntykangas-ta, koillisesta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:7. WTG 7:lle ja 9:lle johtava reitti kul-kee soistuneen ja hyvin tasaisen, ojitetun hiekka-kankaan halki. Suo-ojan pohjalla näkee alueen hiekkaisen maaperän, lounaasta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:8. Suo-ojan pohjalla on hiekkaa. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:9. WTG 7:n maastoa, upottavaa sammalta ja suopursua, ojan leikkauksista päätellen tällä alueella on liki metrin paksuinen turvekerros, lännestä. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:10. WTG :n sijoituspaikka on hiekasärkällä. Nämä särkät eivät juuri erotu ympäristöstään, mutta ojaleikkauksesta näkee, että turvetta on huomattavasti vähemmän kuin soistuneemmilla alueilla, kaa-kosta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:12. Voimalinjaa Suomelan autiotalon luona, jossa suunniteltu kaapelilinjaus kulkee heinäpeltojen halki vaihtoehdossa 2, pohjoisesta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:13. WTG 3:n sijoituspaikan luona maasto on lähes läpitunkematonta kuusi- ja koi-vutaimikkoa, maaperä on aikoinaan ojitettu ja siten möykkyinen, maassa on jonkin verran myös kiviä, kaakosta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:14. Kaapelivaihtoehto 2:n linjaus noudattelee voimalinjaa, joka kulkee Suomelan lounaispuolella hiekkasärkkien läpi. Kapeat särkät näkyvät ojien leikkauksissa hiekkalinsseinä, muutoin maasto on soistunutta kangasta, pääasiassa mäntymetsää, etelästä. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:15. Särkillä esiintyy matalia hieman pyyntikuoppia muistuttavia painanteita, jotka ovat kuitenkin luontaisia, lännestä. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:16. Inventointimaastoa voimalinjan ja kantatie 58:n välisellä alueella, lännestä. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:17. Inventointimaasto kantatie 58:n varrella on samanlaista kuin voimalinjallakin, mäntykangasta. Kaapelivaihtoehto 1 noudattelee tielinjausta, lounaasta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:18. Tasaista kuusikkokangasta Suome- laan johtavan tien varrel- la, jossa kulkee kaapeli- vaihtoehto 1, lännestä. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 3877:19. Kaapeli- vaihtoehto 3:n reitti kul- kee Murronniityntien reunaa pitkin Savinevalle. Länsipäässään linjaus on tasaisella hiesupellolla, lännestä. Kuvaaja: P. Pesonen.

Helsingissä 23.10.2014

Petro Pesonen

Kirjallisuus ja arkistolähteet

Kansallisarkisto:

Kansallisarkisto, Maanmittaushallitus, historiallinen kartta-arkisto: pitäjänkartta 2344 07.

Kansallisarkisto, Maanmittaushallitus, kihlakunnankartasto: Karta öfver Haapajärvi härad uti Uleåborgs län, MHA, lca. 2.

Museoviraston arkeologinen keskusarkisto:

Latvakoski, Niko 2011: Haapajärven inventointi 2010-2011. Helsingin yliopisto, Haapajärvi-seura.

Latvakoski, Niko 2013: Haapajärvi. Keskustan osayleiskaava-alueen historiallisen ajan arkeologinen inventointi 3.-14.6.2013. Haapajärven kaupunki.

Laulumaa, Vesa 2014: Haapajärvi Sauviinmäki, tuulipuiston arkeologinen inventointi. Museovirasto/Arkeologiset kenttäpalvelut.

Mäkivuoti, Markku 1992: Haapajärven inventointi 1992. Pohjois-Pohjanmaan museo.

Kirjallisuus:

Huurre, Matti 1956: Esihistoriallinen aika. Suur-Kalajoen historia 1, esihistoriallisesta ajasta isovihaan. Kokkola.

Huurre, Matti 1983: Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin esihistoria. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia, 1. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton ja Lapin maakuntaliiton yhteinen historiatoimikunta. Oulu.

Vilkuna, Janne 1985. Haapajärven esihistoria. Toim. T. Vihola: Haapajärven kirja. JYY:n kotiseutusarjan julkaisuja, n:o 22. Haapajärvi.

Valokuvaluettelo

Kaikki kuvat ovat digitaalikuvia ja ne on luetteloitu WebMusketti-järjestelmään. Kuvat omistaa Museovirasto. Kaikissa kuvaaja: Petro Pesonen, 2014. AKDG = Arkeologian kuvakokoelma, digitaalikuvat.

Kuvanro	Aihe
AKDG	
3877:1	WTG 4:n sijoituspaikka tiehässä kuusimetsikössä, idästä.
3877:2	WTG 8:lle johtava metsäkoneura kulkee soistuneen kuusi- ja mäntymetsän halki, ura on kaapelilinjauksella, lounaasta.
3877:3	Soistunutta tasaista kangasta WTG 8:n sijoituspaikalla lähellä dyynimäistä hiekkakumpareita, luoteesta.
3877:4	Pykälöntie WTG 5-6:n kohdalla, kaakosta.
3877:5	WTG 6:n sijoituspaikan maastoa, lännestä.
3877:6	WTG 5:lle johtava reitti on suopursua kasvavaa soistunutta ja tasaista mäntykangasta, koillisesta.
3877:7	WTG 7:lle ja 9:lle johtava reitti kulkee soistuneen ja hyvin tasaisen, ojitetun hiekkakankaan halki. Suo-ojan pohjalla näkee alueen hiekkaisen maaperän, lounaasta.
3877:8	Suo-ojan pohjalla on hiekkaa.
3877:9	WTG 7:n maastoa, upottavaa sammalta ja suopursua, ojan leikkauksista päätellen tällä alueella on liki metrin paksuinen turvekerros, lännestä.
3877:10	WTG :n sijoituspaikka on hiekkasärkällä. Nämä särkät eivät juuri erotu ympäristöstään, mutta ojaleikkauksesta näkee, että turvetta on huomattavasti vähemmän kuin soistuneemmilla alueilla, kaakosta.
3877:11	Savinevan halki kulkeva metsäautotie, jonka varrelle on suunniteltu kaapelilinjaus vaihtoehdossa 3. Savineva on tasaista, soistunutta mäntykangasta, koillisesta.
3877:12	Voimalinjaa Suomelan autiotalon luona, jossa suunniteltu kaapelilinjaus kulkee heinäpeltojen halki vaihtoehdossa 2, pohjoisesta.
3877:13	WTG 3:n sijoituspaikan luona maasto on lähes läpitunkematonta kuusi- ja koivutaimikkoa, maaperä on aikoinaan ojitettu ja siten möykkyinen, maassa on jonkin verran myös kiviä, kaakosta.
3877:14	Kaapelivaihtoehdo 2:n linjaus noudattelee voimalinjaa, joka kulkee Suomelan lounaispuolella hiekkasärkkien läpi. Kapeat särkät näkyvät ojien leikkauksissa hiekkalinsseinä, muutoin maasto on soistunutta kangasta, pääasiassa mäntymetsää, etelästä.
3877:15	Särkillä esiintyy matalia hieman pyyntikuoppia muistuttavia painanteita, jotka ovat kuitenkin luontaisia, lännestä.
3877:16	Inventointimaastoa voimalinjan ja kantatie 58:n välisellä alueella, lännestä.
3877:17	Inventointimaasto kantatie 58:n varrella on samanlaista kuin voimalinjallakin, mäntykangasta. Kaapelivaihtoehdo 1 noudattelee tielinjausta, lounaasta.
3877:18	Tasaista kuusikkokangasta Suomelaan johtavan tien varrella, jossa kulkee kaapelivaihtoehdo 1, lännestä.
3877:19	Kaapelivaihtoehdo 3:n reitti kulkee Murronniityntien reunaa pitkin Savinevalle. Länsipäässään linjaus on tasaisella hiesupellolla, lännestä.